

Hrvoje
LORKOVIĆ

SAMOSVOJNI PRILOZI U ISELJENIČKOJ HRVATSKOJ REVJII

Samostalnost i demokratija u izdanju "Samosvojnih priloza" u "Hrvatskoj reviji" je učinak nekog srednjovjekovnog pionira, ali i rezultat vremena. Uzimajući u obzir da je u Hrvatskoj reviji, koja je ujedno i prvi hrvatski časopis, uvećana je i samostalnost i demokratija. U jednom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane, a u drugom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane. U jednom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane, a u drugom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane. U jednom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane, a u drugom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane.

Samostalnost i demokratija u izdanju "Samosvojnih priloza" u "Hrvatskoj reviji" je učinak nekog srednjovjekovnog pionira, ali i rezultat vremena. Uzimajući u obzir da je u Hrvatskoj reviji, koja je ujedno i prvi hrvatski časopis, uvećana je i samostalnost i demokratija. U jednom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane, a u drugom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane. U jednom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane, a u drugom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane. U jednom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane, a u drugom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane. U jednom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane, a u drugom periodu revije su se učinile i samostalne i demokratizirane.

SAMOSOINI RRIJQSI
U REBTENICQSI
HRVATSKOJ REBTI

Svaka dijaspora je konzervativna. Takva joj je uloga dosuđena egzistencijom u kojoj se neizbjježno javlja potreba očuvanja dostignutih vrijednosti. Iseljenici vjeruju da će konzerviranjem onog što su bili ostati sačuvano i ono što ih čini posebnim i originalnim, što ih razlikuje od onih s kojima su se našli u ovom ili onom »melting potu«. Konzervativnost, koja čini da kultura stagnira, stoga je uvijek u sukobu sa željom žive autentičnosti. Zasluge onih koji svojim zapisima sprječavaju da se važni događaji i zaslužni pojedinci zaborave neprocjenjiva je; oni ne samo da pružaju hranu rodoljubnu sentimentu nego su često i ozbiljni svjedoci prave istine. Ali se u svakom iseljeništvu nade i onih koji osjećaju da iseljenička situacija otvara slobode kojih u domovini ni u povoljnim političkim prilikama nema, i da tu slobodu treba iskoristiti za stvaranje novog. Ovdje ću spomenuti neke od rada pisanih u tom smislu. Ono što donosim nema pretenzija ni da bude potpuno ni sustavno. Ne može to biti već stoga što su mi kao izvor služila samo neka godišta *Hrvatske Revije*, ona između 1964. i 1990. Umjesto iscrpnih analiza radije bih stoga povjerio Vam poneku iskricu ili crticu, pogotovo kad takve dolaze od ljudi koji su u domovini prikazivani kao *ustaški ideolozi*, ili kao zlikovci.

Jedan od takvih je svakako Krunoslav Draganović, svećenik koji je mnoge spasio što skrivajući, što materijalno pomažući izbjeglice. Jedini prilog koji sam od njega našao je zbirka pošalica iz njegove uže domovine, Bosne. Drugi istaknuti bosanski Hrvat je predsjednik Hrvatskog narodnog vijeća do svoje smrti, Stanko Vujica, inače profesor filozofije na collegu u *Wilkes Barre* u Pensylvaniji. Govoreći o teorijama, prema kojima je čovjek pretežno iracionalno biće, Vujica, premda po uvjerenju racionalist, dopušta da bi takve teorije ponegdje mogle biti točne. Ako je istina da je »vjera u bitnu razumnost čovjeka oslonac čitave naše demokratske filozofije«, onda, zaključuje Vujica, »možda i sama demokracija stoji na iracionalnim temeljima«. U svojim *Razmatranjima o*

Oktobarskoj revoluciji (ožujak 1968.) Vujica niti slavi oktobarsku revoluciju niti je kudi. S jedne strane daje statističke podatke o sovjetskim tehničkim i privrednim uspjesima, s druge navodi niz radova (u nas u njegovo vrijeme rijetko spominjanih) u kojima se dokazuje da uspjehe SSSR-a ne treba zahvaliti Revoluciji, nego da ih se stvorilo unatoč revoluciji, tako da bi napredak bio i brži da do revolucije nikad nije došlo. *Odleđivanje* u SSSR-u Vujica ne pozdravlja kao znak da »Sovjeti dolaze k pameti«, uvjerenje koje je u to doba u Americi bilo vrlo popularno.

Medu neortodoksnim intelektualcima politički aktivnim još za vrijeme NDH treba istaknuti dr. Stjepana Buća. Urednik HR, Vinko Nikolić, postavio mu je 1968. prilično izazovno pitanje koje se ticalo Bućevih navodnih *rasističkih sklonosti*. Dr. Buć trijezno mu je odgovorio da je rasa u znanosti prihvaćeni antropološki pojam, pa da on kao antropolog nema razloga odricati ga se. Da je bio *rasist* u vulgarnom smislu, Buć kaže da ne bi žalio što Hrvati njegova vremena nemaju onako sposobna političara kao što je u hrvatskih Srba bio Svetozar Pribičević. Dakako da se Buća danas ne bi smatralo da je *politically correct*. Bućeva *nekorektnost* bila je, međutim, prije znak smisla za viteški odnos prema protivniku. Takav je u naše vulgarno-demokratsko doba skoro posve izumro. Medu ostalim, to se očituje u zagrižljivoj kritici Tudmanovih pokušaja da *izmiješa kosti*.

Prema Srbima bez velikosrpskih aspiracija i Vinko Nikolić je sam dokazao mjeru tolerancije kad je dr. Eugen Jociću, poborniku nezavisne Vojvodine, ustupio stranice HR. Ovaj politički original, pobornik gerilskih metoda i ideje da Jugoslaviju treba rušiti djelujući iz Albanije, bio je primjer političara koji ima smisla za humor. Priča tako (u članku iz 1964. godine) o dvanaestogodišnjaku koji u madarskom ustanku 1956. ubacuje *Molotovljev koktel* u sovjetski tenk, da bi se nakon toga sakrio iza leda nekog starca. Kad ga ovaj upita, što se skriva sad, kad je svojom rukom uklonio opasnost, mali odgovara: »E, vidite, skrivam se zato što odonud dolazi moja mama!«

Bilo bi nepravedno govoriti o političarima, pa spomenuti samo dvojicu-trojicu. Ako je istina da vrijedi ona *Tri Hrvata - četiri stranke*, onda nije da nam politički originali nedostaju, nego ih čak imamo i previše. Stoga ne želim nagašavati političare, jer su oni i onako posvuda prezastupljeni.

Medu teologima ne nalazimo na stranicama HR vidnijih originala osim jednoga: Kvirina Vasilja. Ne upuštam se u njegove sangvične rasprave, jer bi već objašnjenje jednog pojma tražilo čitavo predavanje. Nisam uostalom siguran, da se originalnost Vasiljeva proslavila. Koliko sam mogao raz-

brati, stajališta koja kao teolog zauzima prema nekim znanstvenim pitanjima više su vulgarna nego originalna.

Medu iseljenicima bilo je znakova vjerskog doživljavanja i rezoniranja neovisna o teologiji, takva kako ga ni u domovini gotovo uopće nema, a u kulturnu svijetu je vrlo rašireno. Mistika je u nas toliko nepoznata da je se često miješa s *misticizmom* (nejasnim, zbumjenim, pa i namjerno lažnim promicanjem sumnjivih svetinja). Premda ga ne možemo smatrati predstavnikom mistike (kao pravi Hrvat, odviše je žedan pravde a da bi se mogao pomiriti sa svjetom kakav jest, pa ga još smatrati izrazom božjeg savršenstva), Zvonimir Katalenić se barem potudio dati njenu točnu definiciju. U razradu pitanja, zašto je mistika (katolička, protestantska, islamska, indijska) u nas tako nepoznata, nije se upuštao. Razloge možemo naslutiti iz jednog novijeg priloga HR o masoneriji (Luetic-Tijan) iz kojega postaje jasno da su slobodni zidari u mnogome bliski misticima. Kao neskloni katolicizmu, masoni se u nas smatraju nepoželjnima. Razloge protiv njih trebalo bi danas drugdje tražiti.

Za Dominika Mandića, franjevca i povjesničara koji je dio svog dugog života proveo u Chicagu, moglo bi se smatrati da predstavlja onaj konzervativni element kojim se navodno isticala hrvatska emigracija. No kad čitamo njegov tekst o odnosima u Dalmaciji u prvim stoljećima nakon dolaska Hrvata nailazimo na mnoge nekonvencionalne ideje. Tako on u Mlečanima ne vidi lukave i okrutne trgovce hrvatskim robljem, bezdušne otmičare i uhode, nego razumne i suzdržljive upravitelje područja koje im je bilo od vitalne važnosti. Oni su ga kulturno izdizali a da ga nisu kolonizirali. Ni Grgur VII., papa koji je pokrenuo prve križarske ratove, nije po Mandiću sijač razdora koji vodi do propasti hrvatskog kraljevstva, nego političar koji iz viših, možemo reći europskih, interesa sili kako Mlečane tako i Bizant da priznaju suverenitet Hrvatske nad svojim područjem. Za razliku od mnogih nacionalističkih povjesničara i povjesničarskih amatera, Mandić se ne skanjuje iz starih tekstova zaključivati o suprotnostima između *Bijele* i *Crvene Hrvatske*, odnosno gotskog i romanskog karaktera prve i druge. Nacionalistička ideologija ne podnosi insinuacije o nejedinstvenosti Hrvata ni o različitu karakteru npr. južnjaka i sjevernjaka. Mandić se ne suspreže od toga da objasni propast kralja Slavca, predstavnika Neretljana, iz njegova sukoba sa zrmanjsko-cetinskim plemićima koji su bili spremni pozvati i Normane kako bi ga se riješili.

Istaknuti hrvatski iseljenici nisu se natjecali u tome da bezuvjetno zauzimaju stajališta suprotna onima koja su vrijedila u domovini. Tako je u lingvista Krste Spalatina vidljiva ironija kad govori o nazivima jezika koji su došli u upotrebu

(naročito u Bosni), i kad navodi primjere kompulzivne brige za strogu simetriju narodnih imena sadržanih u njima (*hrvatskosrpski - srpskohrvatski*). Ni Bogdan Radica, taj *poznati ustaški ideolog*, kako ga se u Zagrebu nazivalo (čovjek koji se uostalom nije stadio pisati o doživljajima iz vremena svoje službe u diplomatskim predstavništima kraljevske Jugoslavije), nije pokazivao sklonosti da se klanja simbolu hrvatskog katoličkog ponosa, nazivu *antemurale Christianitatis*. Američkim diplomatima koji podsjećaju na taj pojam on sarkastično odvraća kako Hrvati baš ne čeznu za tim da ginu na tom predizu, za koje se Amerikanci nisu htjeli angažirati.

Općenito se može reći da su hrvatski iseljenici bili vrlo kritični prema Hrvatskoj i Hrvatima. Njihova (samo)kritika nije se odnosila tek na ovaj ili onaj politički potez, na krune nošene na tanjuru, nego i na nesuvišlost u političkom ponašanju. Tako se npr. Antun Pinterović (u *Disertaciji*, 1975.) poziva na Krležin eseju *O malogradanskoj ljubavi spram Hrvatsva* koji smatra »blistavim ali i poraznim i potresnim« tekstem. Pinterović zagovara hrvatofilstvo kakvo u svojoj okolini ne nalazi, u smislu »ništa mi hrvatsko nije strano«. U to uključuje svojstvo *dobrih* Hrvata da rado ubijaju druge *dobre* Hrvate, i to u logorima navodno gradenim u svrhu uništenja Srba i Židova. Kao dubinski psiholog, Pinterović raskrinkava pravi karakter mnogih hrvatskih svetinja, uključujući tu i infantilno obožavanje majke. Njegova detaljna analiza Brlić-Mažuranićkine *Šume Striborove* je spomenik originalne hrvatske misli, ma koliko da se s autorom ne možemo složiti u svim pojedinostima.

Možemo dakle zaključiti: u hrvatskom izbjeglištvu nakon Drugog svjetskog rata bilo je od prvih, najmučnijih dana pa sve do uspostave samostalne Hrvatske dovoljno intelektualne svježine da se duh zajedništva s domovinom održi na dostoјnoj razini. Ta je razina nesumnjivo pridonosila spremnosti mnogih iseljenih Hrvata da u odlučnim trenucima posvete sve svoje snage jačanju svoje domovine. I ovaj kongres svjedoči o tome da od te uloge ne odustaju.